

on local history for the lessons of Ukrainian and Ukrainian Literature with the purpose of the development creative pupils' abilities.

Key words: creativity, creative peculiarities, study of local lore, native land, lessons of Ukrainian and Ukrainian Literature, innovative lessons, creative personality.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2017 р.

Прийнято до друку 25.05.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Нікітіна А. В.

УДК 821.161.2

О. В. Кевешлігеті

**ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ОСНОВА
НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
ЗАСОБАМИ ДРАМИ А. БОБУЛЬСЬКОГО «ЦАРЕВИЧ АЛЬФОНС»**

Нині актуальна проблема національно-мовного особистісного виховання, синтезуюча філософські, педагогічні ідеї, є важливою в суспільстві, котре прагне через інноваційні технології та програми реформувати зміст навчання і виховання як учнів, так і студентів.

Відсутність або втрата зв'язку з рідною землею, народом, на жаль, спричинює появу несвідомих громадян, байдужих до українських цінностей. Процес імплементації духовних цінностей у педагогічну науку засобами художньої літератури чи іншими різновидами мистецтва є необхідним. Вчителі, вихователі й викладачі прилучатимуть дітей, молодь до культурної національної спадщини при умові, якщо матимуть кращі зразки відповідних українських літературних джерел, завдяки яким можна спостерігати суголосність важливих для життя ідей, інтеграцію сюжетів власне національної і світової літератури.

Основна мета дослідження – розкрити лінгводидактичну основу національно-мовного виховання особистості засобами драми А. Бобульського «Царевич Альфонс».

Завдання дослідження:

– розкрити грані таланту малодослідженого українського письменника Антонія Бобульського (псевд.: Дідо Микула, Давид Шрапнель, Іван Півчук; 11. 06. 1877, Краків – осінь 1951, Ужгород), ім'я котрого, на жаль, не стало відомим сучасному читачеві (є тільки поодинокі згадки в Інтернет-ресурсах; аналіз творчого доробку взагалі відсутній), але заслуговує на увагу за те, що він формував свідомість українців через художнє слово, символ, соціальні знакові структури у творах;

– відтворити на основі аналізу драми-казки А. Бобульського «Царевич Альфонс» народний світогляд і систему національно-мовного

виховання українців, адже формування кращих рис характеру засобами мови у творі можливе при обізнаності читача / глядача, котрий соціалізується, зі світом як добра, так і зла у суспільстві, з людськими стосунками.

Теоретичну основу склали ключові висновки із проблем ідеологічної сутності виховних традицій народу в житті людини. Засвоєння історико-культурних, мовно-літературних традицій, надбань народу сприяє еволюції індивідууму.

Для розв'язання поставлених завдань застосовані міфопоетичний аналіз літератури, контент-аналіз раритетного видання «Зоря» (колишній ужгородський напівіфіційний орган Підкарпатурського народного просвітницького союзу), інформативних джерел Інтернета.

Наукова новизна полягає в залученні громадськості до постаті майже невідомого українцям автора А. Бобульського, також у обґрунтуванні основ концепції впливу української літератури, лінгводидактики в Україні на зміст виховання і навчання, інтелектуалізацію вчителя, викладача та духовний розвиток особистості; подальший розвиток дістала розробка шляхів оновлення змісту освіти та забезпечення розвитку світогляду й духовності дітей, молоді, спрямованого на гармонізацію менталітету особистості.

Теоретичне значення полягає в осмисленні відображення основних питань українських цінностей засобами драми-казки письменника, в обґрунтуванні нових аспектів їхньої реалізації у концепції національної освіти.

На сучасному етапі аналізу художніх творів Антонія Бобульського дослідницької уваги присвячено мало, хоч його ім'я пов'язане з Польщею, Пряшівщиною та Україною (аматорські гуртки на Закарпатті та Пряшівщині популяризували драми митця).

З 13-ти років (після польськомовного навчання у краківській школі, русинськомовній перемишльській школі) його діяльність стосувалася не тільки друкарської справи, спрямованої на видання релігійної літератури в мальовничому Ужгороді, а й красного письменства.

Саме він здобуває славу не лише як головний редактор першого тижневика, що виходив на Закарпатті «руською народною мовою» «Карпато-руській вѣстникъ» (1918–1924) [1], календарів, видавець російськомовного перекладу українських народних казок («Ведьма или проклятая девушка», 20-і рр.) [2], колядок [3], а й автор 22-х книжок («Тайная крыпта», «Спаситель села», «Ужасный сон», «Кораблекрушение», «Искры», «Таинства магии» та ін.), одноактних п'єс («Уйко із Америки» (1922), «Кандидат», «Чиї доляри» (обидві – 1923), «Держися даного слова» (1925), «Верховинская кровь» (1929), «Пастырская игра», «Мессія», «Страшный суд божій» (усі – 1930), «Немая невеста», «Царевич Альфонс» (обидві – 1932), пригодницького роману «Сирота Миша» (1931), збірки гумористичних оповідань «Военные события Давида Шрапнеля и Ивана Певчука» (1924). До

видання народознавчих, фольклорно-релігійних книжок він також причетний («Русская свадьба или Свадебны речи про сватов (старостов) и дружбов и свадебны песни», «Великий сонник», «Песни надгробные с парастасом») (усі – 1926) [4].

Упродовж життя письменника більшість літераторів, які висвітлювали його творчість, розходилися в літературно-критичних оцінках і висновках. Так, Василь Маркусь у публікації «Спроба новітньої історії Закарпаття», що є рецензією на книжку Павла Магочі (Paul R. Magocsi) «The Shaping of National Identity: Subcarpathian ьк українознавства» (1978, 640 стор.), переконує: А. Бобульського слід розглядати не російським письменником, а, навпаки, русинофільським (Антоній міг відвідувати лише «руську» (русинську) гімназію в Перемишлі в 1880-х роках, бо там російської не було [5, с. 115]).

Літературознавці міркували над творчою особистістю А. Бобульського як митця, котрий у 20-х роках ХХ ст. писав оповідання для народу на замовлення власника ужгородської друкарні Юлія Федешія (І. В. Хланта), творця карпаторусинської літератури (В. Падяк [6]), «найпродуктивнішого драматурга» періоду літературного відродження на Закарпатті (Р. Офіцинський [7, с. 9]), у якого комедія «Уйко із Америки» набула найбільшої популярності, порівняно зі слабо розвиненою драматургією.

На той час проби пера здійснювали Василь Гренджа-Донський («Сотня Мочаренка») та Іван Мураній («Тарасович») у жанрі історичної драми, а Олександр Сливка («Бородате непорозуміння») – у жанрі комедії та дитячої драматургії. Оперету «Флірт і кохання» написали брати Августин та Євген Шерегії.

Аналізуючи образну систему призначеної для «сільського театру» [8, с. 9] драми-феєрії А. Бобульського «Царевич Альфонс» (надалі – «Царевич Альфонс») та її лінгводидактичних функцій, доцільно акцентувати на педагогічному навантаженні мовних засобів, застосованих у ній: тварини (жаба-юнак) чи яскраві, контрастні герої (Леонардо – придворна драма, німфа, два воїни, Чарівниця, страховиська Куриног, Дуриног, Буриног; гвардієць Верун; Кабала – начальник війська) виступають здебільшого як носії різних людських (позитивних чи негативних) якостей і рис, натомість зміст і мораль викликають пошану до хороших якостей та почуття зневаги до негативу; тут є культурно-національна інформація про життя (йдеться про сицилійців цар Бадіні, його дружину Бернадіну, їхню доньку Світлану, яка не побоялася розчаклувати Альфонса, сина сирійського царя Монті), природу (земну, підземну), суспільні відносини (землеробці Дрозд, Рампо, Борило, Бруно, Мерузо), а стрункість і довершеність будови драматичної казки в 5-ти діях, мова і образи розвивають їхні естетичні смаки; ідейний та естетичний впливи драми-феєрії А. Бобульського на реципієнта тим сильніший, чим глибше вони проникають у його поетичну мову, чим більше асоціацій вирине в їхній свідомості внаслідок

проникливого прочитання / перегляду твору; увага до мовного етикету (ритуал вітання під час зустрічі), фразеології мови сприяють формуванню моральних якостей людини.

Драма «Царевич Альфонс» має таку внутрішню композицію: зав'язка, кульмінація, розвиток подій, розв'язка. Бадіні товаришував із Монті, на якого сердилася Чарівниця. Монті вирішив вигнати її з Сицилії. Вона протестувала, а тому й використала помсту (викрасти найдорожче – сина Альфонса, перетворити його на потвору; щоб розчаклувати юнака, слід було поцілувати).

Буриног збирав чутки про Альфонса, першим довідався від чарівниці про наслідки прокляття (смерть худоби, людей), Куриног шукав місце для його схову (криницю), Дуриног пропонував ідеї Чарівниці.

Батько Альфонса, перетвореного на жабу, не впізнав, а тому його пошуки щодо сина були марними. Через п'ятнадцять років Світлана гуляла луком і зустріла невідомого їй землероба Дрозда, який розповів про історію зникнення юнака Альфонса. Лук зазнав змін і люди не випадково його оминали, називали місцем прокляття. Адже вода у «студнѣ» (тобто криниці) через чари чарівниці з чистої води перетворилася на чорну. Через спрагу Світлана наблизилася до покинутої людьми криниці, але побачила там жабу, з якою згодом подружилася (носила при собі у скриньці), не знаючи, що вона проклята і зачарована.

Світлана разом із придворною Леонардою спустилася до криниці, щоб врятувати потворну жабу (ініціація Світлани – це порушення заборон, спроба пізнати світ не тільки у красі, а й потворності, зрештою, соціалізація добросердечної царівни, яка в нагороду за провину отримує власне щастя, майбутнього вродливого обранця-юнака). Душевна Німфа допомогла застерегти Світлану і жабу від біди, вона розповіла про таємничу так звану тітку (очевидно, безсердечну чарівницю) царя Гвідона, котра була на бенкеті Бадіні, та її жорстокий намір знищити жабу, яка вже зникла з криниці.

Світлана не погодилася на прохання багатьох приєднатися до бенкетуючих, серед яких був і Монті. На очах у всіх у царя Сирії донька Бадіні й Бернадіни цілує жабу, яка дошкуляла всім присутнім та народу Сицилії. Поцілунок руйнує чари чарівниці і вперше батько бачить свого сина після п'ятнадцяти років. Монті в нагороду за страждання сина від чар пропонує батькам Світлани одружити Альфонса з їхньою донькою, на що вони радо погоджуються, продовживши бенкет весіллям.

Перша дія відбувається у Сирії у печері чарівниці, одягненій у сільський одяг. Місцем другої дії є лук Сицилії. У третій дії автор відтворює дію на тому ж місці, що й у другій дії, але 15 років потому. У четвертій дії – на іншому лукові Сицилії біля одного високого дерева, під котрим сиділи Чарівниця і страховиська. Зла чаклунка задумує запаморочити народ через звинувачення у всіх бідах невинну жабу. У п'ятій яві німфа вручає Світлані перстень, який принесе їй щастя: «Жаба

ся принесеть тебе счастье, а отцу твоему и народу, великую радость. Возвратися с нею в палату! (Передаёт перстень Свѣтланѣ). Прими сей перстень! В случает нужды, поверни его и явлюся к тебе на помощь. Не бойся ничего, ибо ты находишься под моей защитой» [8, с. 23]. У п'ятій дії активізує конфлікти, зв'язані з пататою царя Бадіні. Ремаркою автор намагається змалювати інтер'єр: «Съ лѣвой стороны двери, сзади въ середині – двери, ведущіе на балконъ, съ правой стороны тоже двѣ двери, ведущія въ комнату Свѣтланы и въ комнату жабы. Столъ, стулья и картины (образы)» [8, с. 24].

Цікавим є значення імен у драмі-казці: за походженням Альфонс – німецьке двоскладне ім'я (наприклад, в давньоверхньо-німецькому Adalfuns, від слів adal (благородний) і funs (готовий (до бою)) [9, с. 1]; Бадіні – прізвище, утворене від прізвиська Бадя, котре йде від румунського bade, що в перекладі означає «дядько» – «родич, брат батька або матері», але є й інші значення: «дорогий, любий, милий» [10, с. 1].

З огляду на символи у драмі-казці А. Бобульського, то зустрічаємо такі пояснення: як хтонічний персонаж *жаба* в українській міфології – символ підземного царства, пов'язаний з вологою, дощем, водночас – мудрість [11, с. 522], натомість у китайській міфології символ багатства і безсмертя [12, с. 1], посередництво між цими двома світами і трансмутацію [13, с. 1]; *криниця* – символ «єднання небесних та підземних вод... символ здоров'я, сили, багатства, родючості, святості, чистоти... Для хлопців – краси, вірності» [11, с. 254–255]; цей символ високої духовності, спадкоємності поколінь і традицій, батьківщини, краси, вірності, безсмертя народного духу означає в християнстві спасіння й очищення; *перстень* – символ вічності життя, у християнстві ще й духовних обов'язків, єдності, панування, покори.

До речі, у різних міфопоетичних системах функції жаби є і як позитивні (зв'язок із родючістю, продуктивна сила, відродження, вказує на сили виникнення життя), і негативні (зв'язок із хтонічним світом, мор, хвороба, смерть) [14; 15]. Коли жаба піднімається з води, то означає оновлення життя і воскресіння. Життя і воскресіння залежать також від наявності вологої шкірки життя, на противагу сухості смерті. Велика Жаба, на якій тримається всесвіт, уособлює темну і недиференційовану першоматерію, елемент водянистості і початкову слиз, основу створеної матерії. Жаба означає перехід від стихії землі до стихії води і навпаки. Цей зв'язок з плідністю природи – атрибут, що впливає з її земноводного характеру, і з цієї ж причини вона вважається місячною твариною; у багатьох легендах розповідається про жабу на місяці, а в численних ритуалах вона кличе дощ.

А. Бобульський з метою освіти, культурного розвитку народу, прищеплення любові читачів, глядачів до живої народної словесності, художнього осмислення моральних ідей підходив до лінгводидактичних проблем з позицій літературознавства, етнографії, міфології, релігієзнавства. Аналіз творів цього митця відкриває можливості для

реалізації нової системи гуманістичної, кордоцентричної національної школи, котра сприятиме досягненню високого рівня національного самоусвідомлення та збагачуватиме духовний світ майбутніх творців духовного життя нації. Наголошуючи на літературних і дидактичних аспектах вивчення драми-казки А. Бобульського як системи безперервного національного виховання, ми збагачуємо арсенал виховних, дидактичних прийомів майбутніх педагогів, розкриваємо можливості для самовдосконалення, повноцінного духовного розвитку. Національне виховання ефективно впливатиме на майбутні покоління, якщо його реалізація в освітньо-культурний процес відбуватиметься через єдність народного світосприйняття і світовідтворення митцями в художніх творах, де засобами мови закодовані генетично найкращі моральні якості та сформовані риси національної ментальності.

Ми дійшли висновків, що духовні цінності, міфопоетичні знання з художніх творів українських письменників, зокрема й А. Бобульського, варто реалізовувати у зміст національної освіти з багатьох причин: по-перше, вони містять ознаки національної системи виховання, формують особистість, впливають на якість навчання і виховання. Вчитель або викладач, будучи добре обізнаним із творами українських письменників Закарпаття, розвитком лінгводидактики, зможе не тільки ознайомити з міфологією, віруваннями українців, світосприйняттям митця і закладеними у них цінностями, а й пов'язати генетично закодовані знання в літературі України, з сучасними тенденціями розвитку мовознавства та історії, суспільства і держави.

Список використаної літератури

- 1. Мушинка М.** Документи свідчать... / Микола Мушинка // <http://zakarpattya.net.ua>.
- 2. Бобульський А.** Ведьма или проклятая девушка / А. Бобульський. – Ужгород, 20-е годы XX ст. – 32 с.
- 3. Коляды** въ рождественной игрѣ для колядниковъ / собралъ А. Бобульський. – Ужгород, 1925. – 20 с.
- 4. Хланта І.** Бобульський Антоній / І. В. Хланта // <http://esu.com.ua>.
- 5. Маркусъ В.** Спроба новітньої історії Закарпаття / В. Маркусъ // Сучасність. – 1980. – Ч. 6. – Червень. – С. 115.
- 6. Падяк В.** Нарис історії карпаторусинської літератури XVI–XIX століть / В. Падяк. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2010. – 220 с.
- 7. Офіцинський Роман.** Новітня література Закарпаття : літературознавчі статті, нариси, рецензії, огляди / Р. А. Офіцинський. – Ужгород: Гражда, 2015. – 120 с.
- 8. Бобульській А.** Царевичъ Альфонсъ: пьеса / А. Бобульській // Зоря (Полуофіційний органъ Подкарпаторусскаго народнопросвѣтительнаго союза, Ужгород). – 1931. – Р. XI. – 1 декабрь. – С. 9–29.
- 9. Рыбакин А.** Словарь английских личных имен [Електронний ресурс] / А. И. Рыбакин. – Режим доступу: // <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
- 10. Происхождение фамилии Бадин** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.ufolog.ru/names/order>.
- 11. Войтович В.**

Українська міфологія / В. Войтович. – К.: Либідь, 2005. – 664 с. **12. Почему лягушка считается символом богатства?** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // otvet.mail.ru. **13. Лягушка** – Новый Акрополь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.newacropol.ru. **14. Животные** в мифологии: Лягушка, жаба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://mythology.info/myth-animals/frog.html>. **15. Лягушка** – Энциклопедия символики и геральдики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.symbolarium.ru/index.php>

Кевешлігеті О. В. Лінгводидактична основа національно-мовного виховання особистості засобами драми-казки А. Бобульського «Царевич Альфонс»

У статті розкриті питання, пов'язані з реформуванням змісту вищої педагогічної та філологічної освіти у напрямі посилення мовно-літературного компоненту підготовки педагогічних кадрів, науково обґрунтовано доцільність використання засобів української літератури (зокрема, невідомої раніше раритетної драми-казки А. Бобульського «Царевич Альфонс» (1932), виданої в «Зорі» (колишньому ужгородському напівофіційному органі Підкарпаторуського народного просвітницького союзу)) та засобів впливу мови для оптимізації національно-мовного виховання особистості; акцентовано на літературних і дидактичних аспектах вивчення цього твору, духовних цінностях, міфопоетичних знаннях (генетичному кодуванні слів *криниця*, *перстень*, *жаба*) тощо.

Ключові слова: лінгводидактика, національно-мовне виховання, міфопоетика.

Кевешлигеті О. В. Лингводидактическая основа национально-языкового воспитания личности средствами драмы-сказки А. Бобульского «Царевич Альфонс»

В статье раскрыты вопросы, связанные с реформированием содержания высшего педагогического и филологического образования в направлении усиления литературного компонента подготовки педагогических кадров, научно обоснована целесообразность использования средств украинской литературы (включая и неизвестной ранее раритетной драмы-сказки А. Бобульского «Царевич Альфонс» (1932), напечатанной в «Заре» (бывшем ужгородском полуофициальном органе Подкарпаторуського народного просветительского союза)) и средств влияния языка для оптимизации национально-языкового воспитания личности; акцентировано на литературных и дидактических аспектах изучения этого произведения, духовных ценностях, мифопоетичных знаниях (генетической закодированности слов *колодець*, *кольцо*, *жаба / лягушка*) и др.

Ключевые слова: лингводидактика, национально-языковое воспитание, мифопоэтика.

Keveshliheti O. Linguodidactical fundamentals of the national language upbringing of personality by means of drama-tale A. Bobulskyu «Prince Alfonso»

In the article the questions are considered with reforming of content of the high pedagogical & the philological education in order to enhance the linguistic and the literary component of preparation of the pedagogical staff, also scientifically proved expediency of using the means of the Ukrainian literature (including previously unknown and the rarity drama-tale of A. Bobulskyu «Prince Alfonso» printed in the newspaper «The Dawn» (the former Uzhhorod semi-public authority of Podkarpatoruskyu national educational union)) & the influence means for optimizing the national linguistic upbringing of the individual; emphasis on the literary and the didactic aspects of the literary study, the spiritual values, the mythological knowledge (the genetic coding of the words draw-well, ring, toad / frog), etc.

Key words: linguodidactics, national linguistic upbringing, mythopoetics.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2017 р.

Прийнято до друку 25.05.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Горошкіна О. М.

УДК 371.315

І. М. Лапшина

**НАПРЯМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПІДРУЧНИКА
«РОСІЙСЬКА МОВА» ДЛЯ ШКІЛ З УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ
НАВЧАННЯ З УРАХУВАННЯМ КОМПЕТЕНТІСНОГО
ПІДХОДУ**

Провідною стратегією оновлення системи освіти, як зазначено в концептуальних засадах реформування середньої освіти «Нова українська школа», підготовлених робочою групою Міністерства освіти і науки України, визначений орієнтир її змісту на компетентності для життя, створення умов якісної освіти для успішної самореалізації молоді в суспільстві. З цією метою суттєвих змін зазнає передусім початкова освіта, яка зорієнтована на вироблення у вихованців комунікативної компетентності засобами рідної та іноземних мов, соціокультурної компетентності, уміння самостійно вчитися. Суттєву роль у вирішенні цих завдань відведено шкільному підручнику. Останніми роками у практику початкової освіти впроваджуються підручники нового покоління, що відповідають оновленому Державному стандарту початкової загальної освіти та базовій навчальній програмі [2, с. 98–137]. Подальший перебіг реформаційних змін у початковій освіті вимагає переосмислення традицій та інновацій у підручникотворенні, детального